

стійне вирішення проблем); 5) практична (підготовка учнів до практичного застосування засвоєних знань через систему вправ, які сприяють відпрацюванню різноманітних практичних навичок); 6) самоосвітня функція (користування підручником стимулює інтерес до подальшого самостійного навчання, дослідження і самоосвіти; пробуджує в учнів розвиток пізнавальних, технічних і художніх здібностей, їх зацікавленості та позитивної мотивації у процесі навчання).

Перераховані функції Ш. п. розширюються завдяки всезростаючим технічним можливостям нових засобів навчання, які утворюють разом із Ш. п. навч.-метод. комплекс.

Структура Ш. п.: для полегшення раціонального читання підручника його зміст розбивається на відповідні розділи, параграфи і абзаци. Важливі елементи підручника, такі як назви розділів і параграфів, а також закони, аксіоми, дефініції, правила і важливі терміни, виокремлюються із загального тексту з допомогою різних шрифтів.

Текст підручника розділяється на основний і додатковий. Основний текст включає: основи теорії, факти (основні), поняття, завдання, вправи, на базі яких виводяться і формулюються правила й закони, а також формується комплекс необхідних навичок і вмінь; ознаки явищ і понять, їх визначення; висновки і узагальнення. Додатковий текст включає пояснення, апарат організації засвоєння, ілюстративний матеріал і апарат орієнтування.

До критеріїв якості Ш. п. відносять: логічність викладу навч. матеріалу; правильність літературної і наук, мови; обсяг підручника (середня величина текста для одного уроку, максимальна кількість параграфів, співвідношення позатекстових компонентів і загального обсягу підручника; кількість номенклатурних одиниць на підручник в цілому і на один параграф); якість ілюстрацій підручника (має цінність документа, не містить суттєвих помилок; повністю доступна для розуміння, що пов'язується з якісним технічним виконанням; має високі естетичні якості).

Лит.: 1. Ушинський К. Д. Собр. соч. — М—Л, 1950; 2. Зуев Д. Д. О функциональном подходе к оценке школьных учебников // Проблемы школьного учебника. — М., 1977; 3. Кодлюк Я. П. Проблемы підручничотворення у початковій школі. — Тернопіль, 2005; 4. Оконь В. Введение в общую дидактику / Пер. с польск. Л. Г. Кашкуевича, Н. Г. Горина. — М., 1990.

*М. І. Бурда,
С. Е. Трубочева*

ШКІЛЬНИЙ ПІДРУЧНИК - книга, в якій систематизовано викладаються основи знань з певної освітньої дисципліни на рівні сучасних досягнень науки і культури з урахуванням вікових можливостей учнів та вимог шкільної програми. Ш. п. є складовою системи засобів навчання. К. Ушинський вважав переробку наук, систем на пед. важливим показником якості Ш. п. Він обґрунтував положення про те, що пед. переробка науки є обов'язковою умовою успішного і плідного навчання молоді. Підручник (комплект підручників) включає перероблені, перетворені основи знань. Таке перетворення здійснюється на основі дидактичних принципів і вимог відповідності: певній віковій категорії учнів, певному стану їх здоров'я, певному типу навч. закладу. Ш. п. виконує ряд функцій: 1) інформ. (є джерелом інформації обов'язкової для засвоєння учнями, розкриває основний зміст освіти, містить готовий опис явищ, предметів або їх пояснень, фотографії, малюнки, моделі, діаграми, схеми, рекомендації, тести для контролю за результатами навчання); 2) трансформаційна (повніше за ін. засоби навчання втілює держ. навч. програму, конкретизує її і розвиває, детермінує зміст освіти та його дозування); 3) систематизуюча (має забезпечувати чітку й послідовну систематизацію програмового навч. матеріалу та сприяти навчанню школярів прийомом і методам систематизації знань); 4) дослідницька (навч. інформація, подана в підручнику може мати проблемний характер і спрямовувати учнів на само-